

DC 17 Arbo en aansprakelijkheid

1 Inleiding

Dit thema gaat over de Arbo-wet en over aansprakelijkheid in diverse situaties. Samen vormt dat het wettelijk kader van veiligheid op school.

Beroepscontext: als onderwijsassistent ben jij nooit aansprakelijk omdat je werkt onder verantwoordelijkheid van de leraar. Daarom is het belangrijk dat je meer weet over hoe aansprakelijkheden geregeld zijn of zouden moeten zijn. Dit thema helpt je daarbij.

In dit thema komen aan de orde:

- 2 Arbo-wet
- 3 aansprakelijkheid

1

2 De Arbo-wet

Sinds 1998 bestaat de Wet op de Arbeidsomstandigheden, kortweg de Arbowet. Daarin staat dat elke onderneming verplicht is om te zorgen voor een veilige werkomgeving. Iedere werknemer moet zich gezond en gelukkig kunnen voelen. Dat geldt op scholen.

Arbowet:

- risico-inventarisatie en -evaluatie: RI&E
- Arbocoördinator
- bedrijfshulpverlener
- brandpreventie
- wie doet dit?
- gezondheid
- welzijn

2

2.1 Risico-inventarisatie en -evaluatie

Hoe zorg je dat je school veilig is? Door een regelmatige verplichte check uit te voeren. Die check heet de verplichte risico-inventarisatie en -evaluatie. Kortweg de RI&E.

Bij de risico-inventarisatie gaat het om twee vragen:

- wat kan deze situatie voor schade veroorzaken?
- hoe groot is de kans dat deze situatie zich voordoet?

Op basis van de inventarisatie moet een school steeds een plan van aanpak opstellen. Daarin staat welke aanpassingen gedaan worden om het veiligheidsprobleem op te lossen. Die aanpassingen worden uitgevoerd en daarna vindt evaluatie plaats, om te zien of het risico nu minder is geworden of zelfs verdwenen is. Zo zorgen scholen dat ze steeds bij de tijd blijven. Kleine noodzakelijke ingrepen kunnen ze tijdig uitvoeren zodat de school altijd veilig blijft.

De RI&E is verplicht en moet een keer in de vier jaar uitgevoerd worden. De arbeidsinspectie controleert de inventarisaties en ze controleert ook of de verbeteringen zijn uitgevoerd.

2.2 Arbo-coördinator

De Arbo-coördinator is de persoon binnen de school die verantwoordelijk is voor de zaken die verplicht zijn vanuit de Arbowet. De Arbocoördinator onderhoudt onder andere het contact met de Arbodienst en is betrokken bij het uitvoeren of laten uitvoeren van de risico-inventarisatie en -evaluatie, de RI&E)

2.3 Bedrijfshulpverlener

Ook moeten er mensen zijn die weten wat te doen als er onverwachte dingen gebeuren. Elke school is verplicht voldoende personen op te leiden als *bedrijfshulpverleners*, de zogenaamde BHV'ers. Zij hebben een tweedaagse cursus bedrijfshulpverlening gevolgd en krijgen van tijd tot tijd een opfriscursus. Vaak is de conciërge de bedrijfshulpverlener, samen met één van de teamleden. Deze BHV'ers hebben een grote rol bij de ontruiming en het geven van eerste hulp bij een ongeval binnen het bedrijf.

2.4 Brandpreventie

Elke school heeft een protocol dat precies beschrijft wat te doen bij brand. De Arbocoördinator zorgt dat elk klaslokaal een protocol heeft, op een duidelijk zichtbare plaats, dicht bij de deur. In de protocolmap zit onder andere een lijst van de leerlingen en de vluchtroute.

Nu is er gelukkig niet elke week brand, dus iedereen vergeet wat er in het protocol staat. Het moet dus regelmatig geoefend worden. Een paar keer per jaar houdt de school brandoefening. De leerlingen weten dat niet van tevoren, want anders is het effect weg. Een brand komt immers ook niet op afspraak.

In het protocol staan bijvoorbeeld de volgende stappen beschreven:

- 1 haal het protocol van de muur en neem het mee;
- 2 zet de leerlingen in een rij om ze te kunnen tellen;
- 3 werk in de volgorde van de groepen, de kleintjes eerst;
- 4 ga snel naar een afgesproken plek via de aangegeven vluchtroute;
- 5 tel de leerlingen opnieuw wanneer je eenmaal buiten bent (je weet elke dag, als je de presentielijst hebt ingevoerd, hoeveel leerlingen aanwezig zijn);
- 6 geef een seintje aan de coördinator als alle leerlingen buiten zijn.

Een brandoefening zorgt altijd voor paniek. Daar kun je op dat moment niet op in gaan, het is immers zaak om inderdaad te handelen alsof er echt brand is. Het is juist de bedoeling dat je leert effectief te ontruimen, *in de panieksituatie*. Teruggekomen in de klas is er

altijd gelegenheid om de gebeurtenissen even te verwerken, te evalueren wat er goed ging en te bepalen wat de volgende keer beter moet.

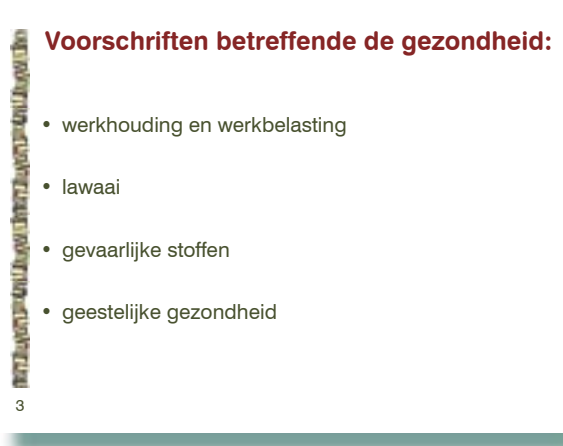
2.5 Wie doet wat?

Een school kan deze taken over meer mensen verdelen. Maar het kan ook in handen komen van één persoon, bijvoorbeeld de directeur of een van de leraren. Of de conciërge. Bij voorkeur is het een persoon die al een persoonlijke interesse heeft voor zaken als veiligheid en gezondheid.

2.6 Gezondheid

De Arbovoorschriften hebben als doel een veilige werkomgeving te creëren. De werkomgeving moet zo zijn dat je er niet ziek van wordt. Je kunt nog steeds wel een griepje krijgen, maar het mag niet zo zijn dat je werk je ziek maakt.

Daarom zijn er voorschriften gemaakt met betrekking tot de werkomstandigheden:

Voorschriften betreffende de gezondheid:

- werkhouding en werkbelasting
- lawaai
- gevaarlijke stoffen
- geestelijke gezondheid

3

Werkhouding en werkbelasting

Werkhouding hangt samen met een goed bureau en een goede stoel die je kunt verstellen en die je zo kunt aanpassen aan je eigen lichaamsbouw. Een bureau moet de juiste hoogte hebben en ook goed opgesteld staan. Invallend licht hindert. De verlichting moet goed zijn, dat is vooral van belang voor mensen die met computers werken. Bepaalde lichtinval maakt dat je het scherm niet goed kunt zien.

Een bureaustoel moet zoals gezegd verstelbaar zijn en wieltjes hebben, zodat je hem makkelijk kunt verschuiven. De voetensteun moet ook instelbaar zijn.

De hoogte van een bureau is goed als je toetsenbord op ellebooghoogte staat, vrij laag dus. De afstand tussen je gezicht en de monitor moet tussen de 50 en 80 centimeter zijn.

Wilfried en Gemma werken allebei part time als onderwijsassistent in dezelfde groep. Ze hebben samen een werkhoeck waarin ze hun administratieve werk kunnen afhandelen. Daar staat een computer en hun mappen staan er op planken. Ze vinden het enorm luxe, zo'n eigen werkhoeck. Maar er is een probleem: Gemma is 1 meter 54 en Wilfried is 2 meter 05. Gemma kan niet met haar voeten op de grond als ze op de goede hoogte achter haar bureau zit. Als ze haar voeten wel op de grond zet, zit ze zowat met haar kin op het bureau. En Wilfried? Zijn knieën zitten klem onder het bureau en hij moet krom zitten.

Volgens de Arbowet moet de school voor allebei een eigen werkhoeck maken.

Lawaai

Als je in teveel lawaai moet werken, kun je gehoorschade oplopen. Of je kunt zelfs doof worden. De schade hangt af van drie factoren:

- de sterkte van het lawaai
- de duur van het lawaai
- de afstand tot het lawaai

Geluidssterkte meet je in *decibel*. Als je langdurig werkt met 75 decibel aan lawaai, dan kun je al gehoorschade krijgen. Maar behalve gehoorschade kan lawaai ook ergernis veroorzaken. Je wordt prikkelbaar als je in de herrie zit. En je kunt niet met elkaar communiceren als er lawaai is, en dat is in het onderwijs cruciaal natuurlijk.

Gevaarlijke stoffen

Gevaarlijke stoffen zijn stoffen die gevaar kunnen opleveren. Op de verpakking staat een symbool. Dat geeft aan of de stof ontplofbaar, brandbaar of giftig is. Ook staat er op de verpakking wat je moet doen als je de stof binnengekregen hebt of als je hem op je huid hebt gekregen. Die pictogrammen zijn verplicht, ook voor 'gewone' schoonmaakmiddelen zoals chloor of ammoniak.

Stof is ook een gevaarlijke stof. Stof inademen kan longproblemen veroorzaken. Werknemers die werken in een omgeving met stof of slijpsel, hoeven niet met een kapje op te werken. Wel moet een afzuiginstallatie ervoor zorgen dat het stof afgezogen wordt.

Pictogram	Categorie	Betekenis
	ontploffbaar	stoffen die door schok, wrijving, vuur of andere ontstekingsoorzaken kunnen ontploffen
	oxyderend	stoffen die na contact met brandbaar materiaal, brand of ontploffing kunnen veroorzaken
	ontvlambaar	stoffen die uit zichzelf of ontvlambaar zijn, of waar weinig voor nodig is om ze te laten branden
	giftig	stoffen die ernstige schade aanrichten als mensen ze binnenkrijgen via mond, neus of huid
	schadelijk of irriterend	kunnen beschadiging van huid of ogen veroorzaken; leiden in het uiterste geval tot blijvende ziekte
	corrosief of bijtend	stoffen die de huid aantasten

Geestelijke gezondheid

De Arbowet geeft ook regels ten aanzien van de geestelijke gezondheid van de werknemers. Je kunt namelijk van je werk ook geestelijk te lijden hebben, bijvoorbeeld door stress. Stress is een lichamelijke reactie op geestelijke spanningen. Je bent moe, je krijgt vaak hoofdpijn terwijl je dat nooit had. Je kunt buikpijn krijgen, een maagzweer ontwikkelen of zelfs hartklachten. Lichamelijke klachten die ontstaan door geestelijke spanningen, noem je psychosomatische klachten. Psycho betekent psychologisch, geestelijk dus. Somatisch betekent lichamelijk.

Psychosomatische klachten kunnen ontstaan als:

- de werkdruk langdurig te hoog is
- de verstandhouding met je collega's of directie langdurig slecht is
- je een taak hebt die je eigenlijk niet aankunt
- je taken hebt die ver onder je niveau liggen

De laatste oorzaak voor psychosomatische klachten is relatief onbekend. Een mens is gelukkig als hij taken heeft die voldoende uitdaging bevatten, maar wel uitvoerbaar zijn. Daar moet dus een evenwicht in zitten. Teveel uitdaging is slecht en te weinig ook.

Diana is onderwijsassistent in groep 4. De school heeft een nieuw, geautomatiseerd leerlingvolgsysteem gekocht. De bestaande gegevens moeten daarin ingevoerd worden. Dat is even een rotklus maar als het eenmaal gedaan is, heb je ook een soepel werkend systeem dat veel werk uit handen neemt. De directeur heeft Diana gevraagd of ze twee dagen per week gegevens in wil voeren. Dan kan het over twee maanden klaar zijn. Diana gaat aan de slag maar ze snapt er niet veel van. Ze vraagt raad aan de directeur, maar die zegt dat ze de handleiding maar moet raadplegen. Hij weet het ook niet. Diana loopt steeds tegen problemen op en durft geen raad meer te vragen. Ze werkt traag en maakt fouten. Daar krijgt ze vervolgens opmerkingen over. Na twee weken begint ze slechter te slapen. Ze krijgt buikpijn van het computerprogramma, maar vooral van de directeur.

2.7 Welzijn

De Arbowet geeft regels voor lichamelijke gezondheid en ook voor geestelijk welzijn. De wet gaat er niet alleen van uit dat je gezondheid geen gevaar mag lopen, maar ook dat je jezelf op je werk goed moet kunnen voelen.

De Arbowet vindt dat de arbeidssituatie en de taak aangepast moeten zijn aan de eigenschappen van de werknemer. Dus de organisatie moet rekening houden met jouw persoonlijke eigenschappen.

Er is een apart thema over hoe de moderne organisatie naar arbeid en naar de medewerkers kijkt. Persoonlijke kwaliteiten worden gezien als speciaal kapitaal waar een organisatie gebruik van kan maken. Dat sluit helemaal aan bij wat de Arbowet voorschrijft. Jouw kwaliteiten, jouw persoonlijke interesses zijn belangrijk. Bij je persoonlijke eigenschappen horen ook dingen als culturele achtergrond, leeftijd, opleiding, ervaring, nascholing, lichamelijke en geestelijke eigenschappen.

Bij welzijn hoort ook dat jij je werk zoveel mogelijk naar eigen inzicht mag uitvoeren. En tijdens je werk is het belangrijk dat je contact kunt onderhouden met je collega's. Ook is het belangrijk dat je het resultaat van je werk ziet. Dat betekent soms dat je recht op feedback hebt.

Bij welzijn spelen grote persoonlijke verschillen mee. Wat voor de een goed voelt, is verschrikkelijk voor een ander. Sommige mensen willen geen verantwoordelijkheid dragen, geen afwisseling. Een ander wordt al beroerd als hij twee dagen achter elkaar hetzelfde moet doen.

Sita is onderwijsassistent op niveau 3. Ze heeft een baan op een gezellige school. Na twee jaar merkt Sita dat het plezier in haar werk wat begint af te nemen. Het is teveel steeds hetzelfde. Sita gaat niveau 4 halen. Als ze dat gehaald heeft, weet ze meer over het onderwijs en de zorg voor leerlingen. Ze gaat naar de directeur en vraagt of haar taken aangepast kunnen worden. Ze vindt haar huidige takenpakket niet meer passen bij haar persoonlijke mogelijkheden. Ze is nu gekwalificeerd voor werk op niveau 4. Dat is wel een probleem, want er is geen geld om haar salaris aan te passen. Maar Sita wil toch graag andere taken, desnoods vanuit haar benoeming als OA niveau 3. De directeur belooft dit aan het bestuur voor te leggen. Als het niet tegen de regels is, vindt hij het een prima idee. En hij wil ook zodra er formatie, dus geld, bijkomt, de benoeming van Sita herzien. Zo draagt de directeur bij aan het welzijn van Sita.

3 Aansprakelijkheid

In principe is de school tijdens schooltijd aansprakelijk voor de veiligheid van het kind. Maar hoe zit het bij schoolzwemmen of andere excursies? En bij overblijven?

Aansprakelijkheid:

- schoolzwemmen of excursies
- is een onderwijsassistent aansprakelijk?

4

3.1 Aansprakelijkheid bij schoolzwemmen of excursies

Schoolzwemmen is in wezen net zo'n situatie als wanneer je met een groep leerlingen een excursie onderneemt. Bijvoorbeeld een bezoek aan een kaasfabriek. In beide gevallen gaat het om een activiteit buiten de school.

Het is niet altijd even duidelijk wie er aansprakelijk is als er tijdens dergelijke activiteiten iets gebeurt. In zulke gevallen moet de rechter er vaak aan te pas komen. Maar met het gewone gezonde verstand kom je wel een eind. We werken dit uit aan de hand van schoolzwemmen. Maar als een groep leerlingen een bezoek brengt aan bijvoorbeeld de brandweer, en iemand valt van de trap, is de situatie in wezen hetzelfde.

Er is een ongeluk gebeurd in het zwembad. Een meisje van acht is lelijk gevallen, met het hoofd op de tegels.

Bij het bepalen van de aansprakelijkheid moet je nu een aantal dingen weten:

- welke partijen waren er allemaal aanwezig?
- wat is er precies gebeurd?
- liggen er afspraken die in deze situatie passen?

Welke partijen waren aanwezig?

Wie waren er allemaal aanwezig bij schoolzwemmen?

- de leraar en de onderwijsassistent
- vrijwilligers zoals hulpouders
- de zweminstructeur

Maar de leraar, de onderwijsassistent en de zweminstructeur zijn in dienst van een organisatie. Dus komt er een werkgever bij:

- het schoolbestuur
- de zwembadeigenaar of –exploitant

Wat is er precies gebeurd?

Nu is het de vraag wat er precies gebeurd is, om vast te stellen wie er aansprakelijk is. Is het kind tijdens het omkleden uitgedegen? Heeft ze ernstige wonden opgelopen? En hoe kwam dat? Waren de tegels nat? Of waren de leerlingen tikkertje aan het doen, terwijl ze zich aan het omkleden waren?

Zulke aspecten spelen een rol. Tegels die als ze nat zijn, glad worden, vallen onder de aansprakelijkheid van de zwembadexploitant. Spelende en rennende kinderen zijn vallen onder de aansprakelijkheid van de aanwezige volwassenen, de leraar of de onderwijsassistent of de hulpouders. Of alle drie.

Nu stuit je op een volgend probleem.

De ouders kunnen bijvoorbeeld zeggen: ‘Het is jullie werk, wij helpen alleen maar.’

De onderwijsassistent kan bijvoorbeeld zeggen: ‘Ik sta onder verantwoordelijkheid van de leraar, die is aansprakelijk.’

En de leraar kan zeggen: ‘Ik was op dat moment afwezig om vakinhoudelijk overleg te plegen met de zweminstructeur. Ik mag ervan uitgaan dat de aanwezige volwassenen hun verantwoordelijkheid nemen’.

Liggen er al heldere afspraken die op deze situatie passen?

Hier ligt dus een probleem. Hoe is dat te voorkomen? Door heldere werkafspraken te maken. En daar komt de verantwoordelijkheid van het bestuur van de school en de zwembad-exploitant om de hoek kijken.

Het bestuur én de zwembadexploitant zijn verplicht erop toe te zien dat zulke heldere werkafspraken gemaakt worden. Dat is een organisatorische, bestuurlijke verplichting. Jij kunt als medewerker informeren of er zulke afspraken zijn. Het is verstandig om ze goed te bestuderen. Dan weet je waar je aan toe bent.

3.2 Is een onderwijsassistent aansprakelijk?

Als onderwijsassistent werk je onder verantwoordelijkheid van de leraar. Maar het komt nogal eens voor dat je een groep over moet nemen omdat de leraar ziek is, of omdat hij plotseling weg moet. Bijvoorbeeld als er een leerling is weggelopen. Daar sta je dan. Je doet het vast prima, maar er kan toch iets gebeuren. Een leerling krijgt een ongelukje. Er komt ruzie en een leerling slaat een andere leerling een bloedneus. Dit is niet bedoeld om je bang te maken, maar om je te doen realiseren dat zulke dingen *kunnen* voorkomen.

Jij bent formeel (officieel) nooit aansprakelijk. Officieel mag je niet eens alleen voor een klas gezet worden. Maar goed, overmacht kan voorkomen. Nu is het prettig om te weten dat je formeel niet aansprakelijk bent, maar de werkelijkheid is toch soms best naar. Ouders kunnen je scheef aankijken. Mogelijk denken ze dat je niet professioneel gehandeld hebt. En voor jezelf kan het erg vervelend zijn om zoiets mee te maken. Je kunt je schuldig voelen.

Het beste wat je doen kunt in zulke situaties, is praten. Praat met je leraar, vertel hoe je je voelt. Praat met de directeur. Vraag of iemand de ouders duidelijk kan maken dat niet jij gefaald hebt, maar eventueel wel de school.

Het is belangrijk dat je dit vraagt. Want de school als organisatie kan een keer een fout maken. Dat is naar. Maar toch blijft de school wel overeind. Jij als persoon kunt echter schade oplopen, en dat moet je voorkomen. Dus, als er iets gebeurt en jij dreigt onofficieel als aansprakelijk beschouwd te worden: wees open over je gevoelens, wees ook assertief en zorg goed voor je persoonlijke belang.

Handreikingen voor toepassing in de beroepspraktijk

Hier volgen een paar ideeën voor activiteiten op gebied van de Arbowet en aansprakelijkheid.

1 De Arbowet

- A Inventariseer hoe het team is samengesteld.
- B Geef aan welke teamleden de functies vervullen die wettelijk verplicht zijn vanuit de Arbowet.
- C Sinds wanneer bestaat deze taakverdeling? Hoe is hij tot stand gekomen?
- D Bestudeer het vluchtprotocol. Hoe vaak worden de vluchtoefeningen gehouden? Is dat in overeenstemming met de voorschriften?

2 Aansprakelijkheid

- A Laat zien of je BPV-school de aansprakelijkheden in kaart heeft gebracht voor situaties buiten school. Dat kan zijn zwemmen, maar ook een excursie.
- B Zoek uit hoe de school zich opstelt op het gebied van aansprakelijkheid als:
 - een leerling tijdens het speekwartier uit de schommel valt en een arm breekt. Er was toezicht, de leerling schommelde niet te hoog, maar viel zomaar.
 - een overblijfmoeder tijdens het overblijven op het plein uitglijdt over herfstblaadjes en een been breekt.
 - een leerling tijdens een scheikundeproef een ongelukje krijgt en de hand verbrandt.
 - een leerling tijdens een scheikundeproef een ongelukje krijgt en een ander schade toebrengt.
- C Heeft zich onlangs een incident voorgedaan?
 - geef aan welke betrokkenen er zijn. Namen hoeven niet, posities is voldoende.
 - beschrijf wat er precies is gebeurd.
 - beschrijf hoe de school zich heeft opgesteld.